

Bolesław Śmiały

BOLESŁAW II

Śmiały

1058—1080.

STANISŁAW WYSPIAŃSKI

Bolesław Śmiały

I

Siedziałem — gdy to okropne zjawisko,
przed którym wszyscy przysłonili oczy,
wchodziło, — biskup, — ludu zbiegowisko; —
cizba wylękała ich ku drzwiom się tłoczy, —
ja patrzę, — bo już miałem to przezwisko
Śmiały, — gdy cała ta procesja kroczy...
lecz pocóż niosą chorągiew Anioła...
jakby na walkę Piekła i Kościoła....

II

Pochylały się chorągwie z łomotem
u wrót, nim wstały na izbie przedemną
a chyląc się, mierzały we mnie grotem
krzyżów, — iż trwożę uczulem tajemną,
gdy się Archanioł rozwijał ze złotem,
w perłach, z tą twarzą malowaną ciemno,
a skrzydła w pąsach i mieczysko kręte,
weń lyskawice gromowe zakłęte.

III

I zaciemniała się zwolna komora;
wnosiły mrok i noc te chusty boże,
po siwych ścianach pobielanych dwora
szły cienie jakichś postaci potworze;
lud na kolana rzuciła pokora,
a w tym ponurym pomroków wieczorze
zorce świec twarze roświecały mnisze, —
nad niemi dymne smugi śpiew kołysze.

IV

Nikt nieśmiał oczu podnieść, wszyscy w lęku,
i ten korowód mnichów, co przyklęka
z zapalonemi gromnicami w rękę
i dzwony, śpiewem głuszone bez dźwięku
i lud, któremu z żalu serce pęka;
a wszyscy klątwie rzekli: niech się stanie
i potępiali moje królowanie.

V

Byłbym się zarwał i rozniósł na mieczach
świece, ornaty, chorągwie, kropidła
i rzeź bym sprawił im na martwych rzeczach
bez ducha, gdy mam duchem silne skrzydła,
że nie na jeden dzień mam państwo w pieczach, —
już ta z biskupem klótnia mi obrzydła;...
— gdym się w tył zachnął i zawadził słupa,
korona moja spadła przed biskupa.

VI

Oni to mieli za znak, czy za czary
i grozą zdjęci klękli przed widziadłem
i że początek już znaczy się kary,
że, w tej koronie spadłej, ja upadłem,
że dla mnie z grobów wychodziły mary,
przed których trupim widokiem pobladłem, —
tak w ich przesądnych oczach coś się stało,
co potępiło mnie i druzgotało.

VII

A oni, — jakby w obłędzie, skazańce,
za biskupiej ręki skinieniem,
bo drżeli, jak wojenne liche brańce,
śpiewy żalosem mieszając jęczeniem,
ciskali o podłogi ziem kagańce
i przerażenie sami tem zdarzeniem,
obłędne mieli oczy, dech zaparty, —
— Biskupie! — więc to Boży Sąd otwarty!?

VIII

Co miały znaczyć łamane gromnice,
nie wiem, — lecz straszne było to rzucanie;
i wstręt mnie do nich brał i błyskawice
gniewu, — że ledwom znalazł hamowanie,
by nie cisnąć w biskupa twarz mej rękawice
żelaznej — za to księżę wyklinanie; — —
poszli —ostałem sam w tronowej sali;
wnątrz piersi mściwa złość wre, gorze, pali.

IX

Ostałem sam i patrzę, — sala mroczna
i te leżące na deskach okruchy
wosku i duszność kadzideł powłoczna
w smugach, — że jakieś wijące się duchy; —
ja sam, — że tak mię opuścili da czna
wszyscy. — Za dworem świszczą zawieruchy, —
brząkają w łuski rybie u okienic,
miecą gałęzmi drzew na płatwy ścienic.

X

A tam, pod stosem świec pogruchotanych,
których trzask, łomot, wciąż trwa i przeraża,
korona, — na głos tych kłatew śpiewanych...
korona! którą wzięłem u ołtarza!
w której zakulem pierścień ziem wyrwanych
memu dziadowi, ojcu! — do cmentarza
lecąca, w jakimś rozpędzie, fatalna,
pod stopy Ducha, co klnie, — — Królo-zwalna!!

XI

Zabić! — Jak, kiedy? Gdziekolwiek! Sam skłóję!
Dworaków wezmę rycernych i wpadnę, —
a którzy nas okrzykną: mnnicho-zbóje,
pościnam lby niechętnych i owładnę;
niech wiedzą o mnie, że król, że panuję; —
tej chwili moich przybocznych zagadnę, —
Po co?! — Rozkażę! Muszą! Krew! Krwi wołam!
Księżę! Nad moim mieczem świece połam!

XII

Przeciw zamczyska, przez Wiślane wody,
na ostrowiu skalistej opoce
kościół pośrodku drewnianej zagrody;
w koło szum wiklin i wicher łopoce,
tłukąc wierzbami o mosty i wzwody,
jakby się dawne w nich żalące Moce;
węgły gontyny spróchniałe przez wieki;
jezioro święte obok i pasieki

XIII

święcone; w tych gwarzyły Lele boże
w drzewach lipowych, wieczystych; stuwieczna
Moc; co ramiony objęła przestworze
nieba i Słońcu się śmiała słoneczna; —
w nich skryte niegdyś prastare wielmoże:
Krasy-lud i ich ślubna Żywia śleczna;
stały u wstępu gaju, nieprzytomne
a chwast je w koło przerastał, niesromne.

XIV

Przypomnę to uroczysko stare,
pełne węzów, płamistych jaszczurów,
co starodawną tam szeleszczą wiarę,
z nor ześlizgnięte podskalnych do murów,
na białe płyty wpełzły ciche, szare
za pozwijane w kłębki u kosturów,
we świętą wodę sadzawki wślepione,
jak węzownice wrózebne, pośpione.

XV

Kto je tam śpiące obaczy, nie spłoszy
i wzrok nasyci rojeniem z tej wody, —
bo się wciąż szkliwo mieni w tej pustoszy,
coraz to inne ukazując spody
a dna zasnute złotem, — ten dla duszy
pojmie tajemną siłę i urody
obleją jemu twarz; — tam te zaskrońce
mają studzienny skarb: zmartwiałe Słońce,

XVI

i króla-węża, któren wiecznie czuwa
na dnie, a węzeł święty ma u czoła,
złocistą obręcz, — zeń jad wody struwa;
z wierzchu się wielkie zakreślają koła
płynne, znów widmo się nagle zasnuwa.
— Kto węża ujrzy, — tego Niebo woła, —
Raj duszy; — ręką niech zaczerpa wody
a pijąc zajdzie w tamten-świat, na Gody!

XVII

Tutaj gromady się wędrowne garną,
z lirnymi, którzy znają moc strumieni;
przystają zadumani na toń czarną,
czy z za porostów i listów kiścieni,
Szczęście uśmiechnie się twarzą figlarną.
I wody czerpią strutej do garścieni,
a męty te chowają, jak lektwarze
z Lalników przyniesione przez pieśniarze.

XVIII

Dziś w zaniedbaniu leżały studniska;
wody zerdzałą zadziergane rzasą;
tylko, jak dawniej; bujne węzowiska
w skałach i sady, które bielmo trząsą
kwietne, gałęzmi ponad te mokrzyska
zwisłe; gontyna i te, co tam z nią są
w ruinach, spadłe bogi, światowitne,
co stopą wryte w ziem, ponad dach szczytne

XIX

lbami, we wionach jabłonek, grusz, śliwek
źrałych, dzierżący w grabach wielkie kroje,
patrzyły ślepiem oczu z pod pokrywek
mosiężnych... na Sobótne ludne roje,
na skoki rzeńskie chłopców, płasy dziwek,
co szły częstować stare Bogi swoje. —
Dziś mchów spowite pleśnią i rdzą zjadłe,
króle, we wielkiej walce duchów padłe.

XX

Tam Chrystusową dźwignięto mogiłę,
ze skalistego wykutą wylomu;
wryto korzenie w skałę dziewięcisię
i krzyż zatknięto męczeński na domu.
A Władę, w hańbach leżą w pół-przegnile;
tylko je gędźce uczczą pokryjomu,
tylko nikt nie śmie zasypać jeziora.
Święta dziś niemoc ich, piorunna wczora.

XXI

Na skale Kościół-katedra, biskupia;
kamień do różnych przyciosany garbów
biały; — — a w światłach nocy twarz się trupia
patrzała z okien wązkich i wyszczarbów;
jak gdy się włos i ubiór zeskorupia
prastary, jakby Sezam klętych skarbów:
Wid-truchło, — tak jawiła się twarz sroga
w kamieniach, które miały rysy Boga....

XXII

Choćby i starość twoja i włos siwy,
żeś ty kościelne obrzędy przesądził,
żeś ty przez jakichś potęg czar straszliwy
wobec mnie i wobec Boga poblądził,
żem ja potruchlał na potworne dziwy
a potruchlał, żem fałszywie sądził, —
aż się przed oczy moje stawil zmarły,
iż się przez ciebie podziemia rozwarły,

XXIII

I zatrwożyły mnie króla-człowieka,
duchem mnie poraziwszy i mieczem,
gdy się rozpadał grób i wstały wieka
trumny, z przegniłem widziadłem człowieczem,
że choć rzecz była w pół-śnie i daleka, —
z ciałem przez ziemne gliny pół kaleczem,
co na świadectwo przyszło, gdy sąd ważem,
dech na mnie trupi wiał.... byleś grabarzem!

XXIV

To Bóg mnie dzisiaj dłoń daje karzącą
na cię, — a tobie Bóg myśli zamyla,
że ty ze zdradą przeciw mnie knującą
dziś, gdy się państwo waży i przesila,
ty mnie chcesz zwłóczyć swoją ręką klnącą
i nie dość, żeś już zmiażdżył mnie do tyła,
dajesz me berło w ręce zdrajcy-brata,
że ja purpurę zmieniam w czerwien kata.

XXV

Mszę sprawiał, — gdy rozwarłem drzwi kościoła;
lud klęczy, — wszyscy modłami zajęci,
na ołtarz patrzą, do bożego stoła
przystępujący; — u wrót my przekłęci
z mieczami; oni nas nie widzą zgoła,
tylko z ołtarza na mnie patrzą święci.
I właśnie biskup podnosił opłatek
maleńki.....

XXVI

I zaślepiło mnie, — stałem wpatrzony
w ten ołtarz, w modły, we świece płonące,
które zagasły dla mnie, — jak uśpiony
w mych władzach wszystkich, — a serce bijące
młotem pod zbroją, — że byłem zdradzony
przez duchy, dotąd mię potęgujące,
opuszczon, marny, jakby moja siła
w niego, tam przed ołtarzem przechodziła.

XXVII

Naraz się biskup odwrócił do ludu,
by podniesioną krzyż kreślić prawicą,
błogosławiący, — — o stój chwilo cudu!
może nad moją skreśli go przyłbicą,
przeżegna mnie, że zbędę klątwy brudu;
gdy byłbym klęknął, — już goreje lico....
Naraz On! — poznał, — o wiekowa męko! —
stał z podniesioną wciąż do krzyża ręką,

XXVIII

ale nie kreślił znaku, — stał w milczeniu,
z oczyma w jakąś straszną dal pozamną,
jakbym w tem Jego nie istniał widzeniu,
przepaść otwierał straszliwą, rozłamaną
pośrodku nas obydwu, — w rozdwojeniu
tem głębiąc moją duszę jako kłamną....
— że już leciałem na oślep przed siebie,
we krwawym wszystko nurzając pogrzebie.

XXIX

Zabiłem. — a rycerze moi go wywlekli
po za drewniane ganki na podwórze
i ciało tam odarłszy z szat posiekli
przy studni, której zrąb kowan w marmurze;
potem nad wodą stali i krwią ciekli
z mieczów i zbroi; czekając aż stróże,
przysłani z zamku, nadejdą z ptakami,
bom kazał sprzątnąć kawalce orłami.

XXX

Na moim zamku, na tyłach, w ogrodzie,
miałem zwierzynię, — w nich chowałem ptaki:
orły; orłowie są mem godłem w rodzie,
więc się chowały, a na łbach czapraki
pąsowe, żeby nie były ku szkodzie;
ciskało im się zwierz mały wszelaki;
więc, jako kaci w kapturach krwi chciwi,
chadzali w moich zwierzynicach straszliwi.

XXXI

Kazałem ptaki puścić, by pożarły
a potem siec różgami i rozgonić; —
a tu mnie mówią, — że się lekko wsparły
na trupie, — i że jakby chciały bronić
przystępu; że wszérz skrzydła rozpostarły
strzegąc, by żadnej części nie uрониć;
że ich nie śmiano tłuc: — już gniew mnie budzi;
bardziej mi było ptaków wstyd niż ludzi.

XXXII

I jużem tam nie poszedł, choć mię ciągnęło
i wstyd, — nie lęk; lecz myślę, gdy spostrzegą....
Nieznane mi uczucie już się łągnęło;
ich wzroków chciałem uniknąć; — niech strzegą.
Nie wiem co moje mściwości przemogło...
Więc orły niechże teraz będą Jego.
Podobno nocą nad ciałem się palą
światła, a ludy trupa śpiewem chwają.

XXXIII

Po nocach widywałem te brzaski
z okien zamku ku stronie wiślany,
że tam cudy na znak bożej łaski,
że już biskup ze czcią pochowany,
że nad trumną są widzialne blaski,
że się zapach rozchodzi różany,
że on święty.... że u jego ciała
tłumy kalek.... że Bóg przezeń działa.

XXXIV

Urosła między ludem wieść, że mnie koronę
Archaniół z głowy zdarł i o ziem rzucił; —
Czy ja w tej chwili pamiętnej zjawione
widziałem jakie dziwo z nieba... Ktoś zakłócił
jasność myślenia wprzódy, aż zburzone
pogody moje Czar kirem posmucił; —
nad moją głową miecz jakiś lecący
boży, — czy własny mój się zwidujący.

XXXV

Walczyć z powieścią ludu nieuchwytną...
Chciałem zmódrz, zdusić, stłumić Słowo.
Każę, a sługi moje w pień het wytną
bajarzy, dziadów lirowych z obmową. —
A tu, jak kwiaty coraz nowe kwitną,
ocieśniające mą górę zamkową:
wieści, już w pieśni zmienione skrzydlate
... ..

XXXVI

Znienawidziłem kwiecie i dźwięk pieśni;
wygnałem śpiewców, wypaliłem darnie
a Echa do mnie biegly, wciąż boleśniej
szarpać mą duszę i nowe męczarnie
rosły i potężniały, — czułem pleśni
w sercu, że serce się do dźwięku garnie;
żyłem w rozłamie zatrwożonej duszy,
nasłuchujący tych Ech w wielkiej głuszy.

XXXVII

Przelałem jeszcze potem krew niejedną,
bo mi już ziemscy oporem stawali:
jak ujrzą topór katowski, pobledną
i jak poczują sine ostrze stali
na karkach; — i już coraz odtąd rzędą
rodowi, co się dawniej tłumem pchali;
jedni mi tylko ostali rycerni,
zaprzysiężeni zabójstwem, więc wierni.

XXXVIII

Prawie zaczęła się wojna domowa,
bo już ktoś wici rozsela po dworach,
bezemnie, com jest tu królewska głowa:
Samotny, — jeno przy tych lęku zmorach,
których dziś pełna komnata zamkowa;
że psy, trzymane na moich komorach,
choć nikt nie wchodzi i śpią moje chłopcy,
jakby kto wchodził, wyją, lgnąc do stopy.

XXXIX

Wszędzie w mych oczach to widmo skrwawione,
gdzie pojrzę: — lecz już z kawalców zrośnięte,
z ręką na klątwe wieczną zamierzone,
straszliwe, jako Świętość okrzyknięte, — —
Jakąś północnych rozdarłem zasłonę
tajemnic.... że już wstają trupy ścięte,
w mem państwie straszne szerząc trupie rządy,
żem jest wyklęty król przez Boże-Sądy.

XL

Miałem opuszczać kraj, z pocztem i zbrojno;
zebrać pomocnych i wrócić co rychło;
zapalić wszystkie ziemie nową wojną!
Możeby w ogniach o zbrodni przycichło!
We krwi wykąpać się kąpielą hojną.
Być królem znowu.....

..
..

XLI

A teraz pożegnać
Zamczysko, Wisłę, skarby, — Na jak długo? —
Powróć! — Podjechałem ku wodzie;
słucham, jak szemrze; patrzę, jak się smugą
w błękitach wije przy grodzie
i słyszę, jakby głosy dźwięczne długo
ze dna, czy śpiewy gdzieś w wodnym narodzie
rusalnym dla mnie i jakby żeganie
i skarga w tych pluskotach, czy igranie...

1. Błakasz się królu krwawy
i ku mnie wiedzisz konia, —
cóż ku mnie wodzisz konia,
gdy jemu pachną błonia
a ty się rwiesz do Sławy?

2. We Słońcu stoisz złoty
i ku mnie kłonisz twarzy, —
cóż w niej się ogień żarzy,
ze smutku-że, tęsknoty —
we słońcu zgaszasz złoty...

3. Za tobą twoje grody
łyskają wież dziobami, —
cóż się u piasków wody
wodzisz nad pustkowiami...

4. Żleć w domu, małeć serce;
czy chcesz na Czerwone-miasta,
jak cię pana witają i własta
i ścielą mostem kobierce...

5. Żleć w domu, małać dusza;
czy chcesz na Pomorzany, —
oto, gdy śnieg zaprusza,
lodem się zetną piany,
poimasz Pomorzany.

6. Czy chcesz za czeskie góry,
czy na węgierskie szlaki,
żeś zładził mnogie znaki
i rycerzy skrzydlatych las konny.

7. Cóż, gdyś już zgotowany,
w zamkowe patrzysz mury
i zapuszczone brony
i kłonisz twarz ponury....

8. Cóż w niej się ogień żarzy, —
ze smutku-że, tęsknoty
we Słońcu zgaszasz złoty,
czy stos się tobie marzy
pożgonny...

9. Królu wypogódź czoło
.....

XLII

A ja stoję, żegnam, com polubił...
„Królu wypogódź czoła...”
w pluskaniu szemrze zgoła...
Powróć! — Podjechałem ku wodzie
i długom stał u brzegu, ducha gubił,
wpatrzony w gród, w podegrodzie,
w stołpy drewniane, warowne wieżyce,
w rzekę.... jak na niej wiatr fale hołubił...
.....
i przypomniałem Gniezno i Lednicę.

XLIII

Jeżeli wrócę, — — to tam!
.....
.....

XLIV

Na Ostrowie zasadzą królewską stolicę,
wskrzeszając dawne zwaliska ułomne;
opaszę się w ogniste błyskawice
i warownie pobuduję niezłomne
i będę mieczem zakreślał granice
i waszym trwogom Popiela przypomnę!
.....
.....

XLV

I naraz orły moje widzę w dali,
jak nad Skalką polatują i krążą,
jak im się w pąsach słońca pierś korali
i widzę, oto ku mnie, ku mnie dążą;
to się aż gubią w chmurach dziwnie mali,
to się ciskają nagle w dół i ciężą
skrzydłami ponademną, dziwe-ptaki,
Jego-stróże, we wróżbne rozwinięte znaki.

XLVI

Bo z nich na niebie był krzyż napowietrzny,
co się nadamną chwiał na chmurach czarny,
żem poznał miecz ów mściwy, obosieczny
i wiew poczułem cmentarny;
że może Znak ten Śmierci dla mnie wieczny,
żem się skończył ja królewski i czarny.
Odtąd patrzyłem na Słońca zachody,
jak na idące w Sen krwawe narody.

XLVII

Jakoweś walki obłoków przedzgonne
i wielkie wojsk koczowiska,
mieniące w łunach, piechotne i konne,
to w dal płynące, to z bliska,
to k'sobie, jakby łańcem kopij skłonne,
to w rozległe rozwite koliska,
to potężniały, to gasły dla oka,
aż je wieczorna stłumiła pomroka.

XLVIII

Z zadumy się zrywam, szarpnąłem wędzidła
i koniam wspiął ostrogą;
za mną rycerni, rozwici we skrzydła,
wśród trąb dących złowrogo, —
a ponademną te chmurne straszidła
orłów nad moją drogą.
— O jakaż mnie Dola! O jakaż mnie droga!
Ja w walce tknięty od Boga!!

XLIX

Lecę a ze mną rycerni, upalni,
jak wichry i wicher górą;
w pędach, w polotach tententem kowalni,
w kurzawie, za pyłu chmurą;
od złotych podkowników rumotem nawalni,
krzesząc krzemionów iskrami rzutnemi;
już hen, już zdala od rzeki do grodu,
widmami ścigany orlemi.

L

I dalej i dalej przeganiem za krańce
ogrodzia, powiśla, podgórze;
przemijam, przelatam, zjawiska, błyskańce,
z pod ziemi jak tłum się wynurza:
to widma drzew nagłe, jak biorą się w tańce
za ręce gałęzie, jak krąg się wydłuża....
Minęły, już giną, już pola, już zbladły,
już nikną, już lasy, już rzędą, przepadły.

LI

Czyjś głos, — ktoś mię woła, — czy Echo, czy złuda,
czy serce się we mnie zarywa...
Czyjś głos, — ktoś mię woła, — z mojego ktoś luda,
bo moim się hasłem odzywa...
Czy jaka podwoda, — czy pogoń, — czy cuda...
cóż serce się moje zarywa — —?
Czyjś głos, — czyjś znajomy, — głos syna, głos syna...
Syn za mną! w pogoń! przyzywa, zaklina:

LII

«Ach ojciec, mój ojciec, słuchajcie, postójcie,
cóżście nas tak porzucili;
my strasznie splakani, o stary zmiłujcie, —
z okieńców za wami patrzyli.
Ach ojciec, ja naraz okrutnie zrozumiał:
wyście się nas wyrzekali!
Ach ojciec, mój ojciec, słuchajcie, darujcie,
ja z wami, chcę z wami, tej chwili».
I wołał a tentent wołanie zatlumiał,
aż moi mnie konia wstrzymali.

LIII

Koń stanął, — ja patrzę: — o grozo, w kurzawie
mój syn się z siodła osuwa
i złata a oni wciąż krzyczą we wrzawie;
pył gęstwą wszystko zasnuwa.
Skoczyłem i jego w pół-pierś chwytam prawie;
o dziecko, krwią się zapluwa!
Bez tchu, — w moim ręku, przewisły, omdlały
a usta mu jeszcze od wołań tych drgały:
«chcę z wami!» — i czuję, że łzami się dławię.

LIV

I synam do piersi przytulił przy zbroje
i zerwę się duchem w gęstwiny
i tulę i niosę przez sośnie nad zdroje,
zali żyw, — patrzy, a obie ręczyny
na szyję, za głowę zakłada mi moję, —
i oczy! — a w ustach krwi czarne maliny.
I biorę go nanoś i składam na wrzosa. —
Usypia... I dłonią muskając mu włosy:

«To zem ja was tak porzucił,
wy się o to smęcicie kochani;
straciliście to wiarę, żebym wrócił.

Żeśmy krwią tą rzeźną pokalani,
że się we mnie duch załakł, posmucił;
że mnie czarni opadli szatani.

Bóg odemnie oblicze odwrócił»

«Żem ja zabył żony, syna, macie —
żem ócz waszych unikał we trwodze,
żem w rodzonym ujrzał wroga bracie;

żem jest rzucon na rozstajnej drodze
a wy za mną spłakani szukacie;
żem się w nieszczęść ogromnej szręgodze

zapamiętał, — że teraz po leśnym ugorze
krzyk jeno słychać mój i rozpacz gorze».

LV

Dobiegłem aż do nadmorskich wybrzeży,
po onych skalnych tułając się skłonach,
dróg upatrując, jak ptak, gdy odbieży
ku słońcu, — aż tu słońce gaśnie w skonach
ponad tą ziemią, którą skrzydły zmierzy.
Potkaliśmy się tam obaj w koronach,
w łachmanach zbroic, w samotnem pustkowiu
na bój śmiertelny stając w pogotowiu.

LVI

Rozpacz i mściwość zaryła się w lica:
Wydawał mi się, jakoby brat bólu.
Wołał: — «Spalenizn gruz moja stolica!
Imię przyżenie pieśń o nieszczęść królu;
królestwem olśni miecza błyskawica!»
Już biegł, — już mieczem o brzeszczot uderzę,
i siekłem; — ciepła krew już z ręki ciecze, —
już słabnę, — chcę się mścić, — a ony rzecze:

LVII

«Król Salmon jestem, zabij, jestem klęty;
królestwa mego głośna pusta chwała,
jak głos ten ptasi nad wodne odmęty
na skrzydłach przekleństw wołanych leciała;
byłem w więzieniach podziemnych ujęty
i wiem lat ile Śmierć u wrót drzwi stała;
słyszałem wieczność całą brzęk łańcucha,
rzucam zwyciężcom mym pogardę ducha»

LVIII

Mówił, — mnie twarz się przyoblekła łuną
i w oczy jego patrzyłem przywarte,
jak gasły; — a mnie w ślepiach wstydu runo
zapłonnie: — wszakci jemu królestwo wydarte
za moją sprawą — i król z białą kuną
na hełmie przeto był sięgnął korony,
żem ja Salmona zwałił, — sam zdradzony.

LIX

Wody podałem mu pić... — Brzeg ten morza
dalekim zrysem biegł wśród kamienisków
a była cichość słoneczna przestworza
i gorąc parny od skalnych urwisków.
«Ułożym je tu w sen w kamienne łoża,
w sen dumy, — losu ofiary igrzysków.
W grób złożym godła obłędu człowiecze:
korony królów dwie, dwa królów miecze»

LX

Tu cichość, — ledwo ptak o gruzy trzepnie,
poledwo woda wchluśnie na kamienie;
co szybsza fala, poly-ruchu krzepnie
i powolniejsza, zabywszy bieżenie,
jeszcze po żwirach i piachach kęs szepnie,
zanikająca w powrotne strumienie;
dokoła wielkich głazów żwirem grabi,
jako w pół-pędy zaskrzepłych korabi.

LXI

Tęsknota kiedyś pożenie te dusze,
które raz pycha i chwalba ujęła,
że, pustą wszędy odnajdując głuszę,
niszczyć w przekleństwach będą własne dzieła
i targać serca w pokutniczej skrusze,
ażeby śmierć wieczna, jak lodem, je ścięła;
czyniąc, jakoby zastęp skamieniały,
jakby pół-drogi las-hufiec skrzepł cały.

LXII

Przez gąszcz ścigają mię zwierzęta-ludzie....
Uciekam, po za sobą śmiechy słyszę, —
to cichną, — zbieram się w największym trudzie
biedz dalej, — ledwo chwast się gdzie kołysze,
wiatr zmiłkł, — zważyło mnie na drzew wykroty
a ja już z trwogą zasłuchany w ciszę,
łowiec pogłosów, co, chyższe niż groty,
gasły za wichrem, — —

LXIII

A już wieść chyża, żem przez psy rozwleczon,
zaginął w boru ostępach szalony;
żem był oszalał, przez wróże urzeczon,
rozpalon jedną tą żądzą korony;
żem był przez moich koniuchów zasieczon
z litości, — jako jadem zarażony;
żem ja w obłędzie, upojony winem,
w oczach dworaków znęcał się nad synem.

LXIV

Synu, jakież to rozstanie nasze,
my jak owe pątniki proszalne
i to ciche ustronne poddasze
i te losy nam nieprzeblągane;
twe się serce trzepoce, jak ptasze,
gdy je groty dosięgną fatalne; —
czy sądzisz, że duch we mnie kona
i że Doli waga domierzona.

LXV

Patrzysz w oczu moich tajemnice
jasnym wzrokiem troskliwej pogody, — —
i ta bladość, co przesłania lice,
twoja lubość i to, że ty młody,
ty się śpieszysz na polskie granice
między one zdradne wojewody....
Gdyby ojca przed tobą czerniono,
gdyby ciebie, żeś ty syn mój hańbiono...

LXVI

Tych tajemnic do grobu poniosę,
w mem je sercu zaryto zradami,
ażby tobie straszne, przetowłose,
do ócz trzęsły zaplotów wężami.

... ..

LXVII

Któż się zadziwia, że ojciec odgadnie
śmierć syna i mękę syna;
że siła czucia, która światem władnie,
oznajmia, że bije godzina,
że ma uderzyć cios, pod którym padnie
ponęta i miłość jedyna;
takem ja przeczuł i widział przed sobą
śmierć, co mię długą więziła żalobą.

LXVIII

I teraz drżący się stałem, jak drzewa
osicze, którym w liściach szept nie zmilka
i dawno znikły wiatr echami wiewa;
drżą wiek, — gdy jedna je przejęła chwilka
trwogi; — tak myśli moje, jako plewa
na wietrze, — jako rydwan, gdy rumaków kilka
wlecze i nagle rumaki spłoszone.... —
jak łany lecie gradem gdzie zmierzwione,

LXIX

myśli straciły ciąg, cał, swoje miano
i hasła mego przepomniałem Słowo;

na pastwę żernej trwodze mnie wydano
i ta mnie toczy zjawą purpurową:
widzę krew mego dziecięcia rozlaną,
krew w ustach! strugą, — pada o ziem głową.
Mojego syna śmiercią mnie trwożono
i tylko serce w piersi ostawiono.

LXX

«Będziesz kochab», — więc serce tęskniące kochało
i trwożne wielką miłością, struchlałe,
w rycerskiej niegdy piersi zapłakało,
jak dziecko, jako dziecię, kwili małe;
całe się trwogą nietajoną stało,
że Śmiały, byłem jak twory nieśmiałe,
jako ptaszęta, jak gołębie białe;
słuchem sięgałem hen do moich krajów
i przystawałem tam u wstępu gajów

LXXI

śłuchać, czy szepcą co o moim synu,
czy gwarem czego mi nie wyśpiewają,
czy nie przyniosą w szepkach baśni gminu
o królewicu, którego kochają,
po którym płaczą, jeśli..... Woń jaśminu
mię zaleciała od łąk, — hen już grają:
kapela świrczków, dzwoniąca w ugorze
skrzypka i fletnie zab w wielkiem jeziorze.

LXXII

Jasna Lednica, — znów patrzę w jezioro,
wielkie, pół-senne, spowijane mgłami,
które się nad niem kołyszą, jak skoro
dzwony gnieźnińskie uderzą dźwiękami
a wtedy zerwą się i kształty biorą,
jak duchy, w lot się splatają rękami
i z tą melodyą dzwonów kołyszące,
AVE MARIA szeptają niktające —

LXXIII

Oto tu ojciec mój na tym Ostrowie
przed bitwą walną uklękał wśród chwastów;
w wielkiej gorętwie serca, co mu powie
głos Boga, — miał-li być z nieprawych włastów,
więc raczej paść, — a z mieczem stać przy Słowie
a samozwańczych zgnębić poryw Piastów:
Zaś miecz na czas modlitwy wbił do roli
po krzyż, — że walkę podejmował z woli.

LXXIV

«Boże, na tej to ziemi chwast się pleni
i mnie uklęknać wśród ostów kołących;

palileś chaty w krwawej łun czerwieni,
ty ten miecz oto dasz w ręce karzących,
byśmy twą siłę i prawość pojeni
naszą, — wysłuchaj ty nas dziś klęczących;
jako te osty, bodjaki, kąkole
siekę, — tak zaściel mnie trupami pole,

LXXV

niechaj zwyciężę.....
..
..

LXXVI

To, że ty ze mną razem, dziecię drogie,
to jest uciecha i radość jedyna:
ty młody, jak urosłeś.
Więc choć nieszczęsne dni, a jeszcze błogie,
bo mię ta jedna myśl życiem zaklina:
ty młody, jak urosłeś.
O czemuż przyszła okrutna godzina
rozstania i te ręce na cię wrogie,
wciąż zamierzone stają przed oczyma.
Padasz w mych oczach! widzę — — —

LXXVII

Cóż to za mary, zjawiska, złudzenia
natrętą jawą przedemną się tłoczą
i tańce i widowiska — —?
I ty z młodziuchną dziewczyną uroczą
idziesz przed ołtarz, — do błogosławienia,
którem cię biskup znaczy, — —
i tuż przy tobie już morderce kroczą
i zamieniają podstępne spojrzenia
najętych siepaczy...
i ja niemocny, — a patrzą się oczy,
jak tobie dziecię śmierć bliska.

LXXVIII

Pobłogosławić ja tobie niezdolny,
nikt zakłęb moich nie słucha;
ja pogrążony w klątwie, ja niewolny,
skazany w okrutną śmierć ducha; —
jak zażegnęty spalam się słup smolny
ogniem, co z piersi wciąż nowy wybucha;
w krępach daremno siłę trud mozolny,
niesilen zerwać łańcucha;
a oczy moje widzę: śmierć dla ciebie.....
O dziecię! — dla cię zapomniałem siebie!

LXXIX

Na jedną chwilę dla ciebie, — wyrzekłem:
dla ciebie, — bo ty młody, szczęście, kwiecie,
dziecię-synu, — a żyją z tobą strasznym piekłem,
że cię tak zżęli, jako kłosy lecie,
ci sami, — których zdradzie ja uległem,
a ciebie miazdzy zbój, — mordem cię miecie.
O ptaszę! — jako kłos się chyliśz spadły.....
O dziecie — w ustach krew! — oczęta zbladły! —

LXXX

Podają mu truciznę, — — — mój brat, co wie o tem
a twarz śmiejącą zwraca bez rumieńca,
bo się dwór cały raduje powrotem
i szczęściem oblubieńca;
i żona jego, z tym włosów zaplotem
weselnym — cała w złotych liściach wieńca
i wszyscy, którzy krzyczą zweseleni;
on jeden — tak się nagle sino mieni..... —

LXXXI

I pada — trup; — weselni oniemieli
w grozie, — i dziewczę to nad nim zakrzykło
mdlące; — już ku niej drużbowie przyśpieli
..

Na krakowskim zamku wesele.

1. Królów-brat i król młody
biorą żony w kościele
i święcą krzyżem Gody.
Hej królewicu młody,
zaliś ty nie zdradzony,
królów-brat chce korony;
Śmierć legowisko ściele:
na krakowskim zamku wesele.

2. Paniątko, żonka miła
krasami się spłoniła;
Hej królewicu młody
nasyć się urody,
jak będzie z tobą żyła.
Ty w dziewczynę wpatrzony,
nie widzisz, żeś zdradzony;
królów-brat chce korony,
Śmierć legowisko ściele,
na krakowskim zamku wesele.

3. Nie pij ty z tego kruża,
złego miałeś cześnika,
królów-brat czoło schmurza
po tobie dziwno patrzy,
rumiany raz, to bladzi;
gdzież twoi są drużbowie,

że nie śpiewają w kole —?
Rękę waży przy czole, —
Czyli znak umówiony, —
Gwar czynią dworzanowie;.....
Ty w dziewczynę wpatrzony,
chcesz, by ona wprzód piła;
nie wiesz, jakoś zdradzony;
królów-brat chce korony,
Śmierć puchary pełniła,
Śmierć legowisko ściele.
Strzeż się synu orlika,
na krakowskim zamku wesele.

4. „Pij słodki miód, ty miła,
byś ze mną długo żyła;
milszaś mi nad korony,
Miłość puchar pełniła,
już legowisko ściele,
pamiętasz, jakoś śniła,
na krakowskim zamku wesele.

5. Cóżto, jak lektwarze
męty były w pucharze,
i dreszcz mię słodki bierze — —?
Daj usta moja miła,
cóżes się pochylila,
cóż bladeś na twej twarzy — —?
Miłość puchar pełniła,
Miłość łożę nam ściele,
takaś rumienna była,
jak nam grały organy w kościele. /

6. Cóż dreszcz mię dziwny bierze,
męty były w pucharze.....
Daj usta moja miła,
już nie widzę twej twarzy,
biel oczy przesłoniła;
daj usta moja miła,
złego miałem cześnika,
męty były w pucharze,
Śmierć puchary pełniła,
Śmierć legowisko ściele;
bądź zdrowa moja miła,
oto padam zdradzony, — —
królów-brat chce korony, — —
korona dla mnie była.
Śmierć trucizną poila,
na krakowskim zamku wesele....

LXXXII

A że proch mój złożono w Ossyaku,
gdzie w kamieniu kuł sycerz grobowiec,
na nim konia, że na tym rumaku
ja powrócę, tułaczy wędrowiec,

znów na czele rycernych orszaku;
gdym na błędny zstąpił manowiec,
kiedyś wrócę, duchem wyzwolony,
praw się mojej dopomnieć korony.

LXXXIII

Tak w wieściach lirnych byłem zawieszony
w śpiewie, na ustach wszystkich król tajemny;
słuchałem coraz, jakie nowe tony
uderzy lira, aż zabłysnę ciemny,
ja w śnie narodu przeklętym, uśpiony
i miecz zerdzały mój, wieki daremny;
żem chciał zatracić był pamięć doczesną
i w rzeczach wiecznych żyć Sławą bolesną.

LXXXIV

Byłem miłością i strachem oszalał,
iżem się widział zewsząd osaczony;
samotny w ciemni drżał, na świetle malał,
przez pychę moją własną pogardzony;
że się w mych oczach żar błękitny spalał,
co niegdy lyskał w kamieniach korony;
widywano je nad czołem, jak świce;
jużem był oczy miał: dwie błyskawice.

LXXXV

Opowiadali to za moich czasów,
że gdzieś w Karpatach Król Chrobry zaśnięty
w grotach, u wstępu do podziemnych lasów,
jego rycerstwo i on jak zaklęty, —
przy koniach, zbrojni; — że do tych tarasów
dostać nie śmie nikt, bo, czartem wzięty,
może skamienieć; więc że lud się boi
i że skrzydlaty ktoś we wrotach stoi.

LXXXVI

Upodobałem tę powieść szeptaną
na wieczornicach, o mroku, tajemną,
z nabożną wiarą w jej moc powołaną,
która rozdziera prawd zasłonę ciemną. —
Gdy się odemnie króla odwracano
i teraz gdym już wiedział, co nademną, —
Tam! do nich! do tych grot mego pradiada!
tam wejść i krzyknąć: wstań! korona pada!!

LXXXVII

Ja, który byłem żywym prawd wcieleniem
o tych rycerzach, niezwrotny, konieczny;
com zatrząsł królów całem pokoleniem,
com stał w mej Sławy blaskach, jak słoneczny;
dziś słucham baśni... dziwnem zamyśleniem

oplótl mą duszę czar, — staję się wieczny
i myśl i zapęd mój dzisiejszej chwili
wieczyste, — — że się duch do lotu sili.

LXXXVIII

I znów te orły moje, znów zbiegnięte
w chmurę, szeleszczą zawieszoną nademną
a drogi pośród łomów strome, kręte
i ja tę Sławę rojący podziemną,
gdy śmiałem wierzyć w ludu Słowo święte,
dla baśni trudy podjąłem daremno;
wszędę przepaście; skaliste pustynie,
pół-dnia w odrzutach pogłos wśród skał płynie.

LXXXIX

Więc za tą orłów wodziłem się chmurą,
wsluchany tylko w szum skrzydeł nad głową,
w tentent, odbity muzyką ponurą
od skał, — co wracał burzą piorunową;
choćby zamęczyć pośpiechu torturą
konie i jeźdźców! — wyrzekłem był Słowo,
że śpiących najdę.....

XC

Byłem na górach, wdechałem szeroko
do pełnych piersi powietrze to halne;
tu zapomniałem był, żem krwi posoką
obryzgał ołtarz tam i sługi mszalne;
tutaj widnokrąg daleką roztoką
wierchów, — te na nich wichry borealne, —
leczył, — — tu nawet śmierć mojego syna.....
Już jakby przepadł był głos, co przeklina.

XCI

Więc przebiegałem wszecz skalne wierzchnice,
a za mną ostry wiatr ten halny, dując;
groty przetrząsałem górskie, grot piwnice,
różne domysły z onej klechdy snując;
na wszystkie Tatrów wdarłem się turnice,
rycerzy onych śpiących upatrując. —
Jako jest długi w łańcuchu skał szaniec,
nigdzie i nigdzie od krańca po kraniec.

XCII

Czyli ich niema? — Granitowe stopy!
Skąd ten ów w myślach czar, skąd ja w zadumie?
Czy zapadnięci w jakies skał zasklepy
a nikt słów hasła odgadnąć nie umie?
Możem chwycony na tych legend lepy,
których istotnej treści nie rozumię — —?

Kogoż to szukam, — po czyjeż to godło,
li opętanie mnie tutaj zawiodło?

XCIII

Duch opętany, widziałem się w zbrojej,
wielkość spomniawszy pradziada i ojca
i wciąż ta wraca myśl o klątwie mojej,
że płonie twarz we krwawych łzach ogrojca;
bom lico szarpał, że krwią włos się poi,
że pod koroną hełmu moja głowa
stała się bólem straszna Laukonowa.

XCIV

Ból przeinaczał kształty wkrąg widziane
i czynił żywe dziwo śpiące w duszy;
stawiał wśród złomów zjawiska wołane
w martwych kamieniach tej pustynnej głuszy;
że się zdawało nieraz: skała ruszy,
mająca twarze, jak ludzie pospane.
Naraz ujrzałem wojsko, jak w błękitach
słońcem czerwonym oblane po szczytach.

XCV

Konni, w rynsztunkach ciężkich, jak w skorupach,
jak był daleki widok skalnych złomów,
w tych zorzach wszyscy, jak na zwalisk kupach,
na górach, niby rujnach zamków, domów.....
Olbrzymy, — cale nie duchy wklęte w trupach;
dziw, co dał powód do baśni i pomów;
jakby po skałach w słonecznej czerwieni
żywa płynęła krew siecią strumieni.

XCVI

W ciężarach tarcz i zbroic mchów zielonych,
dzierżący miecze szczerbione i rdzawe,
przed się godzili w ruchach zamierzonych,
goniący złudną w wichrach lotną Sławę,
że kiedym patrzył zdumiały po onych
rycerzach, — jako lży im ciekły krwawe
z lic, w złotem słońcu tem, co ciska zorze,
uczulem jako gnają gdzieś w przestworze.....

XCVII

już niewidzący granic dla swych pędów,
że już ich oczy sięgły w przepaść ducha,
kędy dojrzały własnych dzieł-obłędów,
nierozzerwalny ciąg widząc łańcucha,
którym przykuci do siodel i rzędów
jeźdźce, — rozpędni, gdy już duch nie słucha
ręki, — że ręka pół-ruchu zmartwiała.....
Tak ich na wieczny sen pojęna skała.

XCVIII

A ponad nimi, nad igłami
ogniste ptaki w zorzach płyną
wielkimi skrzydeł zawrotami
nad tą olbrzymów zbieraniną, —
znów moje orły, — przelotami
krążąc nad hełmy, skrzydła zwiną
i przysiadają im na głowach,
jakby z tym skalnym ludem w znowach.

XCIX

I oczym wodził po tych widowiskach,
a myśl za nimi puszczone szalała,
jak, zawieszona w pęd, stały w urwiskach,
że zda się zdolna do wyskoku skała,
aż zrozumiałem.... jaka w tych zjawiskach
wielka myśl oczom się postaciowała:
ci są rycerze śpiący, co w pół ruchu,
w polocie jeszcze cielskiem, spali w duchu.

C

Śpiący rycerze, to ci, co beczynni
ci, co gnuśniej za domem, czy doma;
ci, co jakimiś już dziełami słynni,
już syci Sławy i już ich oskoma
nie unosi, — ci po wszystkie czasy winni,
leniwe duchy, których śmiałość chroma,
których przekleły losy, dawszy wieńce
i którzy są we wiechach-wieżach jeńce.

CI

Uciekać! w pędy! gonić! to śmierć Ducha!
To Ducha śmierć, te wieńce, chwalba miła.
Uciekać! Pędzą, — puszcza złomów głucha
skalne ścienice zaporą stawiała;
gruz sypie, — w przepaść, — ucho za nim słucha,
jak pogłos długi czas skała odbiła. —
Dalej! W pęd dalej! — podkowy wraz prysną,
raz wraz wykrotem jałowcu odcisną.

CII

Lecimy, pędzą, — ja błędę, — granity
stanęły poprzek drogi wielką ścianą,
a kryte mgłą wieczoru, aż dziiryty
iskrzyły się o ścianę zrysowaną.....
Bliska noc, — padół cały w mgły spowity,
chłód, — czekać tu aż błysnie rano,
do kamieni tych zimnych przyparci
rycerze błędni, szaleńcy czy czarci.

CIII

O moich ludzi mało co troskliwy,
z myślami w ciągłej niezgodzie, szaleniec,
przespałem noc na siodle niecierpliwy
świtania, które chmur rozedrze wieniec
i przelęcz jaką odkryje, — a dziwy
naszły imię w moim śnie: żem jest odmieniec,
że odsuwają się skalne wierzeje
i że mój orszak w tym śnie kamienieje.

CIV

I śniłem, że jest świt, lecz we mgłach biały
a może to już nie był sen, lecz jawa;
na zbrojach perły rosy szklące drżały;
a nie ruchoma orszaku postawa, —
mój, więc na niewczas był i ból wytrwały,
bo nie od dziś nam Dola niełaskawa.
Był dzień, lecz cały dzień deszcze ulewne
po skałach i po naszych zbrojach grały rzewne.

CV

A ponad nami z tych szczytnych krzesanic,
niby wodnica jakaś włosy czesząc,
wodospad, — w przepaść! czy bezdno! — bez granic!
grzmiał w dół, okrutną siłą spiesząc
i milkł... tylko szum słyszę urwanic,
gdy lecą mimo, — więc przepaść podemną!
więc mię tu więzi ktoś mocą tajemną!

CVI

«Sam tu! Giermak! Haj!» — — ci dalej bez ruchu —
«Sam tu!» — a tylko deszcz po stali pluszcze....
Spowici w siniejącym mgły podmuchu,
gdzie sikława rozbija o kuszcze
kosych drzew, — — «Sam tu co ducha»!! — —
a tylko głos odlata w puszcze;
małe się w gęstwie mgły rozchyła okno,
przez nie gdzieś w dole las, — ludziska mokną.

CVII

Kto nas tu zagnał?! jakeśmy się wspięli?!
po tych krzesanych ścianach w takie turnie!
Czarci nas nieśli, czy w skrzydłach anieli,
aż gęstwą przesłonili świat pochmurnie,
nas porzuciwszy w potoków topieli,
które się przez nas w przepaść lały górnice.
— Co raz już — pierzchły z pod mych stóp opary,
deszcz cichł, — a oni wciąż milczące mary.

CVIII

Szedł zmierzch, zapadła nas Noc w tym pół-szczyście
wiszących, — coraz się widzę samotny, —
a oni dla mnie ścielą się w błękicie,
jak widma: padół pod nimi zawrotny,
nieruchomi, jak głazy, jakby w nich już życie....
— Czar! — może jaki nas spętał sromotny:
czuję już, że i mój koń wrasta w ziemię
i że mi senność klei oczy — gnie mię.

CIX

Przecież się zrywam, potrząsam i żywo
dobyć mieczyska, zamierzony ręką,
tej chwili w lęku zastygłe ogniwo
czuję, przyłbica spada na twarz szczęką
żelazną, — żem więziony niemocą straszliwą,
jak głaz, — a tem okrutną męką,
że tak w pół-ruchu, miecz poły-wyjęty,
chwycony w kleszcze i w larwę zakłęty.

CX

I już wschodzące Słońce po tej nocy
ujrzało mnie kamieniem, głazem, skałą
— — a jeszcze mi ostała myśl niemocy....
— i widzę jak promienie ku mnie słało.. —
że prawdę gwarzą ludowi prorocy,
to z przeznaczenia mię losów spotkało,
ten zapęd mój w posądnym głazie zmrożon
i archanielski Sąd nademną grożon:

CXI

«Ty będziesz wieczność całą w tym zapędzie
zawieszon, z mieczem gotowym do cięcia,
ty Śmiały, coś mordował boskie sędzie,
gdy cię kościelne druzgotały klęcia;
Sądu i miecza wstrzymane orędzie,
aż cię powoła róg do wniebowzięcia:
na Sąd twój biskup dla cię zmógł cmentarze,
Jemuż Sąd Boga przeżegnać cię każe».

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z **Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur**.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na **Licencji Wolnej Sztuki 1.3**. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w **Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur**. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/boleslaw-smialy/>

Tekst opracowany na podstawie: Stanisław Wyspiański, Bolesław Śmiały, druk. Uniw. Jag., nakł. autora, Kraków 1902.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>) na podstawie tekstu dostępnego w serwisie Wikiźródła (<http://pl.wikisource.org>). Redakcję techniczną wykonała Paulina Choromańska, natomiast korektę utworu ze źródłem wikiskrybowie w ramach projektu Wikiźródła. Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

ISBN 978-83-288-1029-7

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: **szczegóły na stronie Fundacji**.